

CORT & KRACHTIG

Ontwikkelingskader voor onderbouwde
mobiliteitsmaatregelen gericht op
gedragsverandering

CORT & Krachtig

Versie 1.0, 14 maart 2014

CORT & KRACHTIG is ontwikkeld door het PubLab (HU)
en Programmadirectie Beter Benutten (IenM)

CORT en Krachtig: inleiding

Context: waarom CORT en Krachtig?

Op 6 maart 2014 is voor elke Beter Benutten regio een Bereikbaarheidsverklaring voor het Vervolgprogramma Beter Benutten ondertekend. Hiermee is de basis gelegd voor de uitwerking van regionale maatregelpakketten; een proces waarin betrokken partijen zich gezamenlijk richten op het bedenken van nieuwe, slimme oplossingen voor het bereiken van de landelijke en regionale bereikbaarheidsambities. Voor dit proces zijn in de Bereikbaarheidsverklaring op hoofdlijnen de processtappen beschreven. Op basis van de ervaringen met het huidige programma biedt lenM aan de regio's voor het doorlopen van deze processtappen advies, ondersteuning en diverse hulpmiddelen aan. In het document "*Proces en planning Vervolg Beter Benutten*" zijn de verschillende processtappen aan de hand van een schematisch overzicht verder uitgewerkt en toegelicht. Daarbij wordt tevens per processtap aangegeven welke ondersteuning vanuit lenM beschikbaar is.

Voorliggend document "CORT en Krachtig" bouwt hierop voort. Het gaat nader in op "hoe" de te doorlopen processtappen kunnen worden ingevuld. CORT en Krachtig geeft concrete handvatten en schetst de hulpmiddelen die de regio's in kunnen zetten bij het doorlopen van een probleemanalyse en bij de totstandkoming van kosten effectieve oplossingen.

Wat levert CORT en Krachtig op?

De hulpmiddelen en methodieken helpen de betrokken partijen binnen het Programma Beter Benutten op een gestructureerde wijze tijdens de probleemanalyse relevante informatie te verzamelen voor de onderbouwing, verantwoording van en draagvlak voor de gekozen maatregelen. De hulpmiddelen en methodieken zetten aan tot een scherpe probleemanalyse als basis voor het ontwerpen van goed onderbouwde en kosteneffectieve maatregelen. Belangrijke, vernieuwende elementen in deze aanpak zijn het besteden van meer aandacht aan een stakeholder analyse en gedragsanalyse en het verkennen van meerdere oplossingsrichtingen om te komen tot de meest optimale maatregel. Het gebruik van de hulpmiddelen en methodieken is de komende maanden niet in beton gegoten, maar zal in samenwerking met de regio's op maat worden doorlopen om de probleemanalyse op gebiedsniveau zo goed mogelijk uit te voeren.

Hoe is CORT en Krachtig opgezet?

Het overzicht van hulpmiddelen en methodieken is geplaatst in het totale proceskader. Dit kader bevat een aantal stappen die gebiedsgericht worden uitgevoerd: een verdiepte verkeersanalyse, een stakeholder analyse, een gedragsanalyse, het ontwikkelen van oplossingsrichtingen en het opstellen van het regionale maatregelenpakket. Deze verschillende stappen kunnen worden gezien als een kapstok om te komen van een ambitie en opgave tot ontwerp en besluitvorming over maatregelen. Tijdens het gehele proces wordt ruimte ingebouwd voor tussentijdse reflectie en toetsing. Door dit proces iteratief te doorlopen kan regelmatig worden teruggegrepen op eerdere stappen om indien nodig de analyse aan te scherpen.

Op bladzijde 4 is de werkwijze van CORT en Krachtig schematisch weergegeven. Zichtbaar is de verbinding tussen de verschillende schaalniveaus:

- Vertrekpunt links boven in het schema is de in de Bereikbaarheidsverklaring voor het programma opgenomen **ambitie**;
- Deze ambitie wordt vertaald naar een **regionale opgave**, die leidt tot een bepaalde focus en prioritering van sterk vertraagde ritten binnen een regio (op basis van de verdiepte verkeerskundige analyse).
- Vervolgens wordt voor een aantal sterk vertraagde ritten **gebiedsgericht** een analyse uitgevoerd, waarin dieper wordt ingezoomd op de motieven en weerstanden van relevante

doelgroepen en stakeholders. Dit leidt per gebied tot een **stakeholderanalyse**, **gedragsanalyse** en het **ontwikkelen en uitwerken van oplossingsrichtingen**.

- Het laatste onderdeel is het beoordelen van de kosteneffectiviteit **op projectniveau**.

Hoe past CORT en Krachtig binnen de Beter Benutten werkwijze?

Binnen de Beter Benutten werkwijze is een belangrijke plaats ingeruimd voor 'vernieuwing', zowel qua de te doorlopen processtappen als in de manier waarop deze worden ingevuld. Denk daarbij aan de door de regionale programmateams gezamenlijk met betrokken stakeholders en specifieke experts uit te voeren gedragsanalyse. De regionale programmamanager speelt in dit proces een belangrijke trekkende en initiërende rol. Invulling van de processtappen geschiedt primair vanuit de regionale programmaorganisatie.

De programmadirectie Beter Benutten van IenM kan en wil de regionale programmaorganisaties ondersteunen met hulpmiddelen en methodieken. Op welke wijze en in welke procesfase deze ondersteunende hulpmiddelen en methodieken te hanteren en hoe deze onderling samenhangen staat in voorliggend document CORT en Krachtig beschreven. Ook wordt in dit document geconcretiseerd welke vragen er voor de verschillende onderdelen van de probleemanalyse beantwoord moeten worden.

Tevens stelt IenM experts ter beschikking aan de regio's. Zij adviseren de regio's bij het uitvoeren en verder uitwerken van een brede probleemanalyse (het zogeheten 'Team Analyse'). Dit team bestaat onder andere uit verkeerskundigen, gedragsspecialisten en 'dwarsdenkers' die kennis hebben van de verschillende methodieken op het gebied van verkeer en gedrag. Ook zijn zij bekend met de uiteindelijke toetsingscriteria van de plannen van aanpak, zoals uitvoerbaarheid en kosteneffectiviteit. Voor de ontwikkeling en uitwerking van de oplossingsrichtingen en maatregelen ('Team Oplossing') worden experts op verschillende thema's (fiets, OV, logistiek, ITS, etc.) aangeboden aan de regionale programmateams. Beide teams adviseren op basis van de hulpmiddelen die in dit document worden beschreven. Daarnaast zullen extra hulpmiddelen per thema worden aangeboden.

LANDELIJKE AMBITIE BB

START

VERKEERSKUNDIGE ANALYSE

- ⇒ Verkrijg inzicht in herkomst(en) en bestemming(en) van sterk vertraagde ritten
- ⇒ Analyseer waar en waarom deze ritten vertraagd zijn
- ⇒ **UITKOMST: regionale prioritering van sterk vertraagde ritten**

REFLECTIE

REGIONAAL MAATREGELENPAKKET

- ⇒ Maak per project een kostenschatting & kosten-effectiviteit schatting.
- ⇒ Optimaliseer maatregelen & maatregelenpakket.
- ⇒ **UITKOMST: maatregelen pakket, Kosten Effectiviteit Analyse en Uitvoeringstoets**

CORT en Krachtig: overzicht per onderdeel

Het doel van het schema op bladzijde 4 is om aan het einde alle onderdelen (eventueel iteratief) te hebben doorlopen en alle bijbehorende uitkomsten als input te verwerken in een plan van aanpak per maatregel. De diverse processtappen kunnen aan de hand van een aantal concrete vragen worden doorlopen. Bij elke processtap bieden hulpmiddelen nadere handvatten voor het beantwoorden van deze vragen.

In onderstaande tabellen zijn per processtap het doel, de daarbij (minimaal) te beantwoorden vragen en de daarbij ter beschikking staande hulpmiddelen kort beschreven. Met betrekking tot de genoemde hulpmiddelen is voor de regio's extra informatie beschikbaar in de vorm van handleidingen, handreikingen en rapporten. Deze bieden ondermeer nadere handvatten voor een goede en efficiënte afronding van de betreffende processtap. De hulpmiddelen zijn te onderscheiden in *Kaderstellende hulpmiddelen* en *Ondersteunende hulpmiddelen* (zie verderop op bladzijde 8 en 9). De *Kaderstellende hulpmiddelen* geven concreet invulling aan de afgesproken criteria in de Bereikbaarheidsverklaringen.

VERKEERSKUNDIGE ANALYSE	
Doel	De landelijke ambitie wordt vertaald naar een regionale opgave, die leidt tot een bepaalde focus en prioritering van sterk vertraagde ritten binnen een regio.
Vragen	<ul style="list-style-type: none"> • Wat is de regionale bereikbaarheidsopgave (met als vertrekpunt de landelijke foto)? • Wat is de doelstelling, wat is het resultaat dat de regio wil bereiken? • Wat is de verkeerskundige analyse van de regio (ook overige modaliteiten)? • Hoe kan de opgave (knelpunten?) worden gekwantificeerd (afname vertraagde ritten, voertuigverlies- uren/spitsmijdingen)? • Wie zijn de deelnemende partijen en hoe gaan deze samenwerken?
Uitkomst	Regionale prioritering van sterk vertraagde ritten. Beschrijving van het regionale gebied (vervoersstromen) waarbinnen de sterk vertraagde rit(ten) liggen (daarbij inbegrepen het oplossend vermogen van andere modaliteiten).
Expertise / advies	<ul style="list-style-type: none"> • experts uit het 'Team analyse'
Hulpmiddelen	<ul style="list-style-type: none"> • Bereikbaarheidsindicator (BBI) - foto • Mobiliteitsscan • Methodiek Bereikbaarheidsoplossingen (BEO): <ul style="list-style-type: none"> ○ Stap 1 Ambitie, doelen en voorbereiding ○ Stap 2 Mobiliteitsvraag en beleidsuitgangspunten ○ Stap 3 Knelpunten en opgave

STAKEHOLDERANALYSE	
Doel	Het maken van een analyse van de stakeholders en doelgroepen (sociale omgeving) en fysieke (situatie) omgeving van het gebied waarbinnen de sterk vertraagde rit valt.
Vragen	<ul style="list-style-type: none"> • Wat is de huidige situatie: wat is het probleem en bij wie (welke reizigers/doelgroepen)? Wat is het huidige gedrag? • Wat is de gewenste situatie? Wat is het gewenste reisgedrag? • <i>Wie is van invloed</i> op het te veranderen mobiliteitsgedrag (cultuur/sociale normen, stakeholders en relevante/belangrijke anderen in sociale omgeving)? • <i>Wat beïnvloedt</i> het huidige mobiliteitsgedrag (fysieke omgeving;

	<p>situatie/thuis/werk/platteland/stad)?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Welke groepen mensen zijn primaire doelgroep, welke mogelijk secundair? (bijvoorbeeld sociale omgeving/stakeholders)
Uitkomst	Een selectie van primaire en secundaire doelgroepen
Expertise / advies	<ul style="list-style-type: none"> • experts uit het 'Team analyse'
Hulpmiddelen	<ul style="list-style-type: none"> • Stappenplan Bereikbaarheidsoplossingen (BEO) Stap 1: Inzet en samenwerking • BB-Behaviourcheck - analyselevel 2: omgevingsanalyse • Rapport Grip op gedrag – best practices (inspiratie)

GEDRAGSANALYSE	
Doel	Het analyseren van het gedrag en de drijfveren daarvan om te komen tot andere gedragsreacties voor oplossingsrichtingen.
Vragen	<ul style="list-style-type: none"> • Wat (bewust/onbewust) beweegt (belemmeren/stimuleren) mensen om het gewenste gedrag (nog niet) te vertonen? • Welke weerstanden voor verandering leven er binnen de doelgroep(en)? • Welke gedragsalternatieven (bijv. andere route/modaliteit/tijdstip) kunnen (als tussenstappen) het gewenste gedrag bij de verschillende doelgroepen mogelijk maken?
Uitkomst	Beschrijving van gedragsalternatieven/gedragsreacties per doelgroep (vraag-beïnvloeding)
Expertise / advies	<ul style="list-style-type: none"> • experts uit het 'Team analyse'
Hulpmiddelen	<ul style="list-style-type: none"> • BB-Behaviourcheck – analyselevel 3: gedragsanalyse • Rapport Grip op gedrag – best practices (inspiratie) • Stappenplan Bereikbaarheidsoplossingen (BEO) Stap 4: verkennen van oplossingsrichtingen • Kosten Effectiviteits Analyse (KEA) Stap 6: analyse gedragsreacties doelgroepen
Reflectie	
Vragen	<ul style="list-style-type: none"> • Welke sociale en fysieke omgevingsinvloeden vormen voor de doelgroepen mogelijk een belemmering of stimulans om de gewenste gedragsreacties te vertonen?

OPLOSSINGSRICHTINGEN	
Doel	Het afwegen van oplossingsrichtingen (verkeersmanagement, mobiliteitsmanagement, vraagbeïnvloeding) om te komen tot maatregelen.
Vragen	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe kan de doelgroep verleid worden tot de gedragsalternatieven, welke maatregelen zet je daartoe in? • Welke maatregelen voor vraagbeïnvloeding kunnen worden ingezet? • Welke maatregelen voor aanbodbeïnvloeding en verkeersmanagement kunnen worden ingezet? • Is er onderzoek (best practices) aanwezig om inzicht te geven in kansrijkheid van de maatregelen? • Hoe krijg je de gekozen maatregelen geïmplementeerd?

Uitkomst	Een (pakket aan) maatregel(en) voor het betreffende gebied (knelpunt/cluster van knelpunten) en koppeling met betreffende doelgroepen/uitvoerders.
Expertise / advies	<ul style="list-style-type: none"> experts uit het 'Team Oplossing'
Hulpmiddelen	<ul style="list-style-type: none"> Stappenplan Bereikbaarheidsoplossingen (BEO) Stap 4: verkennen van oplossingsrichtingen BB-Behaviourcheck – analyselevel 4: maatregelcheck Rapport Grip op gedrag – best practices (inspiratie Hoofdstuk 3) Kentallen voor onderbouwing maatregelen
Reflectie	
Vragen	<ul style="list-style-type: none"> Hoe bereikt de maatregel de doelgroep? Roept de maatregel mogelijk weerstand op bij de doelgroep? Stelt de ontworpen set aan maatregelen de doelgroep in staat het doelgedrag te vertonen en/of in te laten slijten tot een nieuwe gewoonte? Welke gedragseffecten zijn te verwachten van de maatregelen?
Hulpmiddelen	<ul style="list-style-type: none"> BB-Behaviourcheck – analyselevel 4: maatregelcheck SUMO (inschatting effectiviteit per project, voorbereiding evaluatie)

REGIONAAL MAATREGELENPAKKET	
Doel	Het kwantitatief onderbouwen en optimaliseren van de gekozen maatregelen tot een kosten effectief maatregelenpakket.
Vragen	<ul style="list-style-type: none"> Wat is het effect van de maatregel/project op eventuele tussenindicatoren (directe output)? Wat zijn de kwantitatieve effecten (minder sterkst vertraagde ritten/spitsmijdingen) van de maatregel/het project? Wat zijn de kosten per project en fasering over de tijd? Kan, op basis van de kosten effectiviteit, het project geoptimaliseerd worden? (omvang/combinatie/markt/fasering/focus/project invulling/steunzenders) Welke bijdrage leveren de maatregelen/projecten aan het reduceren van sterkst vertraagde ritten?
Uitkomst	Een maatregelenpakket met bijbehorende kosteneffectiviteitsanalyse/kosten-batenanalyse
Hulpmiddelen	<ul style="list-style-type: none"> Bereikbaarheidsindicator (BBI) - foto Mobiliteitsscan Kosten Effectiviteits Analyse (KEA): stappen 8-14, onderbouwing/optimalisatie/kosten-batenanalyse van het project en pakket Kentallen (benodigd voor een kosten/effectiviteitschatting)
Reflectie	
Vragen	<ul style="list-style-type: none"> Wat is het effect van het regionale maatregelenpakket op de landelijke ambitie? (hoeveelheid sterk vertraagde ritten).
Hulpmiddelen	<ul style="list-style-type: none"> Bereikbaarheidsindicator (BBI) - foto Mobiliteitsscan Kosten Effectiviteits Analyse (KEA) Kentallen (benodigd voor een kosten/effectiviteit schatting) Uitvoeringstoets – op doorlooptijd, kosten en technische maakbaarheid

CORT en Krachtig: hulpmiddelen

De hulpmiddelen die in voorgaande tabellen zijn opgenomen, worden in dit hoofdstuk nader toegelicht. Daarbij is een gelaagdheid aangebracht; de hulpmiddelen en methodieken zijn te onderscheiden in *Kaderstellende hulpmiddelen* en *Ondersteunende hulpmiddelen*. De *Kaderstellende hulpmiddelen* geven invulling aan de afgesproken criteria in de bereikbaarheidsverklaringen.

Kaderstellende hulpmiddelen

Bereikbaarheidsindicator (BBI)

De BBI laat zien welke ritten vertraagd zijn en op welke wegvakken van het wegennet die vertraging wordt opgedaan. Daarmee biedt de BBI inzicht in:

- de herkomst- en bestemmingslocaties waarvan een nadere analyse wenselijk is op de kansrijkheid van gedragsverandering
- de wegvakken waar een afname van verkeer (spitsmijding) zal leiden tot een betere doorstroming voor vertraagde ritten.

⇒ **CORT en Krachtig: onderdeel VERDIEPTE VERKEERSKUNDIGE ANALYSE en REGIONAAL MAATREGELENPAKKET**

KEA (kosteneffectiviteitsanalyse)

De kosteneffectiviteitsanalyse (KEA) is een werkwijze om maatregelen te kunnen beoordelen op kosteneffectiviteit door daar vanaf het begin van de probleemanalyse al rekening mee te houden. Om de KEA te maken is het nodig om de afname van het aantal sterkste vertraagde ritten te weten. Alle maatregelen zullen uiteindelijk worden getoetst op basis van de KEA.

⇒ **CORT en Krachtig: onderdeel REFLECTIE MAATREGELENPAKKET**

Kentallen

Een kentallendocument, dat informatie levert voor het vooraf bepalen van de effecten van de belangrijkste maatregeltypen, die naar verwachting een rol zullen spelen binnen het Vervolg van Beter Benutten.

⇒ **CORT en Krachtig: onderdeel OPLOSSINGSRICHTINGEN en REFLECTIE REGIONAAL MAATREGELENPAKKET**

Uitvoeringstoets

Om zo goed mogelijk gebruik te maken van de geleerde lessen uit het lopende Beter Benutten programma, is een zogenaamde uitvoeringstoets onderdeel van de processtappen om tot een vastgesteld maatregelenpakket te komen. In deze uitvoeringstoets worden de voorgestelde maatregelen beoordeeld op de aspecten doorlooptijd, geraamde kosten en technische maakbaarheid.

⇒ **CORT en Krachtig: onderdeel REFLECTIE MAATREGELENPAKKET**

Ondersteunende hulpmiddelen

BEO (BereikbaarheidsOplossingen)

De BEO methodiek helpt om te komen van een probleemanalyse (knelpunt) naar een samenhangend pakket aan oplossingsrichtingen of maatregelen. Het geeft daarbij een handleiding voor het inrichten van het proces van de regionale samenwerking. De kracht van deze methodiek ligt in de verbinding

tussen de inhoudelijke en procesmatige beschrijving van elke stap. Het kan voornamelijk ingezet worden om de twee invalshoeken voor oplossingsrichtingen (aanbodbeïnvloeding en vraagbeïnvloeding) te verkennen en af te wegen.

⇒ **CORT en Krachtig: onderdeel VERDIEPTE VERKEERSKUNDIGE ANALYSE, STAKEHOLDERANALYSE en OPLOSSINGSRICHTINGEN**

Mobiliteitsscan:

Met de Mobiliteitsscan kunnen gebruikelijke verkeerskundige analyses worden gedaan op bijvoorbeeld de vertraagde ritten. Tevens kan met de scan de kansrijkheid en effectiviteit worden onderzocht van gedragsveranderingen. Kansrijk is bijvoorbeeld de fiets als een knelpunt zwaar wordt belast door korte autoritten. Toepassing van de scan leidt tot een eerste selectie van gewenste en kansrijke gedragsveranderingen.

⇒ **CORT en Krachtig: onderdeel VERDIEPTE VERKEERSKUNDIGE ANALYSE en REGIONAAL MAATREGELENPAKKET**

SUMO methodiek

De SUMO methodiek helpt om mobiliteitsprojecten systematisch te plannen, monitoren en evalueren. Het geeft inzicht in de sterke en zwakke punten van mobiliteitprojecten. Als je oplossingsrichtingen verder gaat verkennen is de SUMO methodiek geschikt om op maatregelniveau effecten beter in te schatten en mogelijke risico's in het project te identificeren.

⇒ **CORT en Krachtig: onderdeel OPLOSSINGSRICHTINGEN**

Werkgeversaanpak

Door samen te werken met andere partijen die het reisgedrag van reizigers beïnvloeden, ontstaan er meer mogelijkheden om (bereikbaarheids)problemen aan te pakken. Deze samenwerking vindt volgens de BB-werkwijze plaats met zowel publieke als private partijen. De ervaringen op het gebied van samenwerking met het bedrijfsleven in het programma Beter Benutten hebben geleid tot enkele inzichten. Deze inzichten dienen te helpen in de bewustwording van de verschillende dynamieken die spelen in de buitenwereld bij de aanpak van (bereikbaarheids)problemen. Inzicht en begrip in de verschillende posities helpt bij het handelen in de buitenwereld.

⇒ **CORT en Krachtig: onderdeel STAKEHOLDER ANALYSE**

Rapport en analysekader 'Grip op gedrag'

Op basis van diverse cases, waaronder ruim 20 cases van het programma Beter Benutten, is het rapport 'Grip op gedrag' opgesteld waarin de toepassing van gedragsprincipes in de aanpak van bereikbaarheidsproblemen is onderzocht. In het rapport zelf zijn diverse tips, trucs, casevoorbeelden en inzichten op het gebied van gedragsprincipes te vinden.

⇒ **CORT en Krachtig: onderdeel GEDRAGSANALYSE**

Beter Benutten Behaviourcheck

Deze vragenlijst biedt een grondige gedragsanalyse en helpt zodoende inzicht te krijgen in de factoren die een rol spelen bij het beïnvloeden van gedrag. Verder bevat de vragenlijst een uniek onderdeel, de maatregelcheck (analyselevel 4) om te toetsen of het bedachte maatregel(pakket) de doelgroep daadwerkelijk in staat stelt om het gewenste mobiliteitsgedrag te gaan vertonen.

⇒ **CORT en Krachtig: onderdeel GEDRAGSANALYSE**

CORT & KRACHTIG is ontwikkeld door het PubLab (HU)
en Programmadirectie Beter Benutten (IenM)

PUBLAB

Lectoraat Crossmediale Communicatie
in het Publieke Domein www.publab.hu.nl

 Platform Beter Benutten

